

Wstęp

W nowym numerze „Humaniora” zamieściliśmy artykuły z zakresu socjologii religii oraz nauk o kulturze i religii. Autorem pierwszego z nich jest jeden ze znaczących w Polsce znawców społecznych przemian w Polsce religii i religijności katolickiej Janusz Mariański. Przez wiele lat związany był on z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim – najpierw jako student, a później jej wykładowca i wychowawca młodych uczonych. W uczelni tej kierował Katedrą Socjologii Moralności. Jest on członkiem wielu towarzystw naukowych, w tym Polskiego Towarzystwa Religioznawczego. Lista jego naukowych publikacji obejmuje zarówno znaczące naukowo monografie, jak i liczne artykuły. W artykule pt. *Doświadczenie religijne w życiu codziennym młodzieży polskiej w XXI wieku* przedstawia wyniki badań socjologicznych, przeprowadzonych w ostatnich kilkunastu latach w różnych regionach polskich i w różnych grupach wiekowych młodzieży, nad tym kształtowaniem się wiary w Boga i doświadczaniem tego, co „jest tylko »odblaskiem« rzeczywistości nieuchwytej, zwanym doświadczeniem religijnym”. Analiza prowadzonych przez wielu różnych socjologów religii badań ankietowych skłania autora tego artykułu do generalizującego wniosku, że młodzież polska okazała się „umiarkowanie religijna”. Jednak inaczej to wygląda u mężczyzn i kobiet („częściej różne przejawy doświadczenia religijnego podkreślały kobiety”), młodzieży mieszkającej na wsi i mieszkającej w mieście oraz u osób z wykształceniem podstawowym i wyższym. Zdaniem Janusza Mariańskiego: „niezależnie od tego, jak tłumaczylibyśmy uzyskane wyniki badań empirycznych nad doświadczeniem religijnym katolików, świadczą one o znaczącym zapotrzebowaniu na wiarę religijną w środowiskach młodzieżowych i wśród ludzi dorosłych”.

Joanna Dworzecka, autorka artykułu pt. *Stanowisko Kościoła katolickiego wobec liberalizmu po Soborze Watykańskim II*, jest doktorantką w Szkole Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, związaną swoimi studiami i prowadzonymi badaniami z Instytutem Antropologii i Etnologii tej uczelni. Jej zainteresowania badawcze dotyczą kwestii tożsamościowych grup wyznaniowych, w szczególności w obszarze postradzieckim. Z tego zakresu opubli-

kowała artykuły o *Polskiej i białoruskiej tożsamości Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi* oraz *Spór o białorutenizację Kościoła katolickiego na Białorusi*. Zamieszczony w „Humaniorze” jej artykuł ma charakter przeglądowy. Jego autorka przedstawia w nim stosunek tego Kościoła do liberalizmu nie tylko przed Soborem Watykańskim II, ale także w okresie, którego początek wyznacza pontyfikat papieża Leona XIII. Pozwala to lepiej zrozumieć, na czym polega i w czym się wyraża ta soborowa zmiana. W swoich analizach autorka odwołuje się zarówno do znaczących publikacji naukowych na temat stosunku Kościoła katolickiego do liberalizmu, jak i opiera się na takich znaczących kościelnych dokumentach, jakimi są papieskie encykliki. Podejmując w podsumowaniu rozważań próbę udzielenia odpowiedzi na postawione przez Michaela Novaka pytanie o kierunek, jaki obierze w przyszłości katolicka myśl społeczna, podkreśla, że „da się w niej zauważyć kilka głównych nurtów, które szczególnie rozwinęły się podczas ostatnich pontyfikatów: antropocentryzm, koncentracja na wykluczonych, upominanie się o sprawiedliwość społeczną i globalne braterstwo. Szczególnie to ostatnie pojęcie, któremu wiele uwagi poświęca papież Franciszek, zdaje się istotne we współczesnym Kościele”.

Marek Szulakiewicz, autor artykułu pt. *Protreptikos, czyli zachęta do myślenia na XXI wiek*, jest filozofem i politologiem, kierownikiem Katedry Teorii Kultury i Religii na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W swoim dorobku naukowym ma takie monografie naukowe, jak: *Filozofia jako hermeneutyka*, *Dialog i metafizyka* oraz *Czas i to, co ludzkie*. Daje w nich świadectwa swoim szerokim zainteresowaniom badawczym oraz głębokiej znajomości filozoficznej tradycji, w szczególności tradycji tej hermeneutyki, która została zainicjowana przez Martina Heideggera i Hansa-Georga Gadamera. Ów tajemniczo wyglądający tytułowy *protreptikos* oznacza tyle, co „zachęcanie do wyboru powszechnie uznanego dobra”. O takim „zachęcaniu” mówili już w starożytności filozofowie (tacy jak Arystoteles i Cynceron) oraz teolodzy chrześcijańscy (tacy jak Klemens Aleksandryjski). Problem jednak w tym, że w różnym czasie różne były miary tego, co można uznać za powszechne dobro. Czasy współczesne mają również swoje miary. Zdaniem autora tego artykułu te ostatnie uwarunkowane są dzisiaj zjawiskami „kryzysu, dominacji reklamy i egoistycznej antropologii [...]”, które ujawniają się w sytuacji, gdy człowiek bezgranicznie korzysta ze swojej samowoli oraz poddaje się światu reklam i marketingu”. Wyrazy tego kulturowego kryzysu można dostrzec zarówno „u polityka, który zamiast prowadzić ku prawdzie, troszczy się o uzyskanie poparcia wyborców za pomocą pochlebstw”, jak i „u księdza, który tak się przyzwyczaił do pouczenia innych, że zapomina o maksymie »mądry uczy, głupiec poucza«”, a nawet w takiej „akademickiej autocenzurze, aby przypadkiem nie powiedzieć niczego istotnego, co jest niezgodne z jakąś poprawnością”. Autor tego artykułu podziela opinię Michaela Novaka, że „musimy znowu nauczyć się, jak mówić o cnocie, charakterze i szlachetności duszy” i korzystać z wzorców tych „wielkich i skromnych bohaterów” z przeszłości, którzy „przez wieki byli przykładem cnót właściwych jednostkom”.

Zamieszczony w Forum dyskusyjnym tekst Kamila Lipińskiego pt. *The inverted logic as a source of carnival familiarity* jest eseistyczną formą wypowiedzi na temat miejsca w kulturze masowej karnawałów. Jego autor jest kulturoznawcą, zatrudnionym w Zakładzie Kultury i Mediów na Uniwersytecie w Białymstoku. W swym dorobku naukowym posiada artykuły opublikowane w angielskojęzycznych czasopismach. W tym eseju podjął próbę wyjścia poza zwyczajny opis różnych karnawałów funkcjonujących w różnych miejscach i w różnym czasie i przejścia do ukazania ich „odwróconej logiki”. W podsumowaniu swoich rozważań pisze on, że karnawał „często kojarzy się z zabawą, a także ze śmiechem. [...] bez tego nie byłoby marszu i wrażenia wzajemnej równości ludzi idących w jednej kolumnie”. Jednak „szczególną uwagę należy zwrócić na logikę rewersu, w ramach której relacje międzyludzkie, w przeciwieństwie do świata poważnego, zachowują pochwalny i ofensywny charakter”. Natomiast w generalizującym wniosku stwierdza, że „estetyka karnawału określa sposób postrzegania świata skupionego na takiej logice odwrotności, w której głównym czynnikiem jest degradacja, parodia, a klaun zamiast upokorzenia staje się królem”.

Zbigniew Drozdowicz

